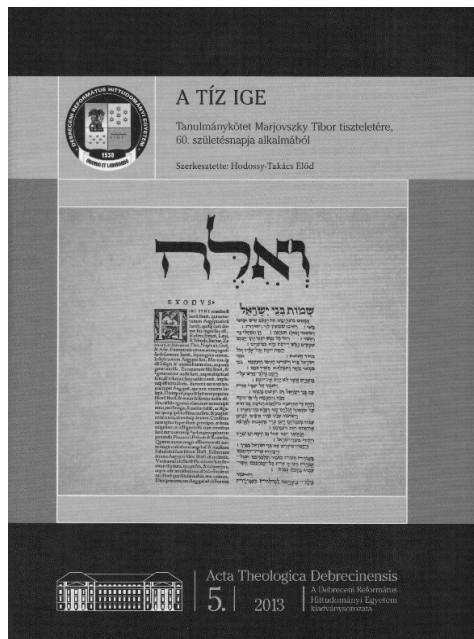

Bibliopolium

Hodossy-Takács Előd (szerk.): *A Tíz Ige. Tanulmánykötet Marjovszky Tibor tiszteletére, 60. születésnapja alkalmából*

Acta Theologica Debrecinensis 5. Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen 2013. ISBN: 978-963-8429-77-3, 228 old.

Marjovszky Tibor 60. születésnapjára készített tematikus tanulmánykötet főcímét megpillantva vélhetően azonnal egyértelművé válik minden tanítványa, kollégája és barátja számára, hogy mit is takar e titokzatos cím. Ugyanis nem véletlen, hogy a Tízparancsolat a témája a kötetben megjelent tíz tanulmánynak, illetve a bevezető és a záró írásnak is. Marjovszky Tibor egykori diákjaként elmondhatom, hogy a Dekalógus kiemelt szerepet kapott mind előadásai, mind a vizsgák alkalmain. Ám nem csupán

azért történt ez, mert illik jól ismerünk a keresztyénség egyik alapdokumentumát, hanem valószínűleg azért is, mert a Tíz Ige Marjovszky Tibor kedvenc témái közé tartozott, illetve tartozik most is.

Fekete Károly azzal indokolja a témaválasztást köszöntő soraiban, hogy Marjovszky Tibor tud és szeret is gyönyörködni Isten törvényében (vö. Zsolt 1–9. old.), és azt is hangsúlyozza, hogy a szerzők az iránta táplált baráti érzés és a megbecsülés jeleként dedikálták írásaikat az ünnepeltnek.

Hodossy-Takács Előd könyvnyitói tanulmánya, *A szövetség tíz ígéje* a Tízparancsolat „teológiai átgondolásának felvezetése” (12. old.). Ez az írás rendkívül sok és fontos kérdést vet fel e téma kapcsán. Hadd, soroljak fel itt néhányat. 1. Szabad-e parancsolatoknak nevezni az úgynevezett „tíz ígét”? 2. Szabad-e aktualizálni, újabb és újabb határeseteket besorolni egy-egy ige alá? 3. A keresztyén emberek miért ragaszkodnak egy több ezer éves szöveghez? 4. Vajon független volt-e egymástól a sínai hagyomány és a pusztai vándorlás hagyománya? 5. A Dekalógus műfajának, keletkezési idejének, helyének, a szövetségkötésről szóló történet eredeti magvának meghatározási nehézségei. Hodossy-Takács Előd konklúziói kö-

zül a következők a legérdekesebbek: 1. A Tízparancsolat szövege (2Móz 20; 5Móz 5) „nem szerepel referenciapontként” az Ószövetségen belül (12. old.). 2. A Dekalógus „szervesen kapcsolódik az Ószövetség jogi szövegeihez, mégis elkülönül a Szövetség könyvétől (2Móz 20,22–23,33) és a Deuteronomiumi Törvénytől (5Móz 12–26)” (13. old.). 3. A Tízparancsolat az egyetlen olyan szöveg a Szentírásban, amelyben Isten Izrael teljes közösségéhez szól (13. old.). A törvényadó itt Isten, Mózes csupán a törvény kihirdetője. Mózes alakjában a pásztori és az uralkodói lét összekapcsolódása jelenik meg, és az ókori Kelet mintája alapján méltán lehet a törvény kihirdetője. 4. A kőtáblákat a szövetség ládájába zárták. Ez ugyan megnehezítette a nép számára a Tízparancsolat szövegének pontos megőrzését, illetve betartásának számonkérhetőségét is, de Isten mégis gondoskodik a szövetség ígéinek megőrzéséről és láthatóvá, illetve megtarthatóvá tételéről. Ilyen intézkedés volt például emlékeztető kövek felállítása (Józs 24,16). Isten népének mindenkori kötelessége volt az, hogy biztosítsa a Dekalógus ismeretét a következő generációk számára (17. old.). 5. A tanulmány vége a Tízparancsolat távlatokat nyitó jellegére hívta fel a figyelmet: a Dekalógus Jézus korára emelkedett ki egyértelműen a bibliai szövegek közül. Ennek a tézisnek a bizonyítékául szolgál a gazdag ifjú története is (18–19. old.). 6. A tanulmány végül megoldást kínál arra a jól ismert jelenségre, hogy a 21. századi nyugati és énközpontú ember valósággal irtózik a parancsolatoktól: a Tízparancsolat betartása nem kötelezettség, hanem

lehetőség az Isten színe előtti életvitelre (20. old.).

Az első parancsolatról Karasszon István írt tanulmányt *Az első parancsolat – Két megközelítés* címmel. Ebben a Tízparancsolat szövegének mint kompozíciónak kétféle értelmezési módját vizsgálja, különös tekintettel arra, hogy ez a két megközelítés miként hatott az első parancsolat interpretációjára (23. old.). Nagyon szimpatikusnak tartom, hogy a szerző nem utasítja el határozottan sem az úgynevezett régi modellt, amely a Dekalógus szerkezetét párhuzamos tiltó soroknak látja, sem pedig az úgynevezett újabb modellt, amely a Tízparancsolat szerkezetét koncentrikusan ábrázolja és a 4. parancsolatot helyezi a középpontba. A szerző leírja mindkét megközelítés előnyeit és hátrányait, és az olvasóra bízta, hogy melyik modellt választja, vagy esetleg egy újat hoz létre (31. old.). Azonban írásából mégis kiérezhető, hogy ő talán az újabb modellt tartja hitelesebbnek, mivel az első parancsolat tekintetében nem mindegy, hogy az Egyiptomból való szabadulás megemlézését primer vagy szekunder helyre tesszük (30. old.). Karasszon István az első parancsolatban előforduló „énelöttem” szóösszetétel eredetére kíván magyarázatot adni a tanulmány végén, és rámutat arra, hogy ez a szófordulat fontos szereppel bírt az asszír királyok vazallusszerződéseiben, illetve, hogy ez az első parancsolatba beépített bemutatkozás is. A szerző azon a véleményen van, hogy a Dekalógus felépítése a fent említett asszír szerződésekre hasonlít, de „szó sincs szolgálai átvételről: kreatív adaptáció a Tízparancsolat” (30. old.).

A következő tanulmányt Kőszeghy Miklós írta: *Tiltott (?) képek Dántól Beérseáig*. Ez második parancsolat kapcsán elemzi a képtilalom ellenére létrejövő ábrázolások néhány darabját Kuntillet Adzsrudból, majd pedig megvizsgálja a királyi önreprezentációul szolgáló képeket is. A szerző megállapítja, hogy voltak Izráelben olyan képek, amelyek talán azt bizonyítják, hogy a 2. parancsolat csupán csak a kultikus képek készítését tiltotta. De Kőszeghy Miklós felhívja a figyelmet más lehetséges magyarázatokra is: lehet, hogy a megtalált képek még a Tízparancsolat előtti időkből származnak; illetve, hogy ez a megkövetelt képnélküliség nem valósult meg igazán. A királyi önreprezentációk is kötődnek a szakrális világhoz, és ezért tilthatta a parancsolat a királyi önreprezentációk készítését is (43. old.).

Zsengellér József „*A mi segítségünk az Úr nevében van...*” *A harmadik parancsolat zsidó-keresztényen valósága* című tanulmánya azt vizsgálja, hogy a 3. parancsolat korai zsidó értelmezései miképpen jelentkeznek az Ószövetségben, a qumráni iratokban és a Septuagintában, majd Jézus, Sirák fia és Énók első könyvében, Alexandriai Philón és Josephus Flavius írásaiban, valamint a Misnában. A szerző arra a következtetésre jut, hogy „a parancsolat jelentése már magában az Ószövetségben sem volt egyértelmű” (64. old.). Később tovább romlott a helyzet: létrejött egy olyan interpretáció, amely minden tórai alapot nélkülözött és megtiltotta az Isten nevét jelölő tetragrammaton kimondását. Ennek a tiltásnak a hátterében a jeruzsálemi templom lerombolása állhatott, illetve az, hogy a zsidó diaszporában létrejöt-

tek a szent szövegek különböző fordításai (64. old.).

Fazakas Sándor a 4. parancsolathoz írt tanulmányt: *A szabadság hitvallása. Néhány szempont a IV. parancsolat értelmezéséhez és etikai relevanciájához*. Arra hívja fel a figyelmet, hogy a szombatnapi rendelkezés nem a kultuszra vagy az istentiszteletre nézve nyújt előírást, de még csak nem is a munkatilalomról szól. Ugyanis a parancsolat betartása a „szabadság megélésének elengedhetetlen feltétele” (69. old.). A szerző ezt az állítását a „Sabbat” eredeti jelentésének, funkciójának feltárásával igyekszik alátámasztani. Fazakas Sándor tanulmánya viszont nem áll meg a parancsolat múltbeli értelmezésénél, hanem kitekintést nyújt arra is, hogy szociáletikai szempontból mit is jelenthet „a szabadság hitvallása” jelenkorunkban (74. old.).

Szűcs Ferenc azt tisztázza *Tisztelet atyádat és anyádat* című tanulmányában, hogy az 5. parancsolatot nem lehet pusztán az individuális szférában, azaz csupán a szülő–gyermek kapcsolat vonatkozásában értelmezni, és hogy a rendelkezéshez fűződő ígéretben sem az egyéni hosszú élet titkát kell keresnünk (82. old.). Ezeket a megállapításait a parancsolat értelmezésének ó- és újszövetségi, illetve teológiatörténeti áttekintésével támasztja alá. A szerző helyesnek tekinti az 5. parancsolat értelmezésének reformatori, etikai jellegű kibővítését, hogy tudniillik a felsőbb-ség iránti tiszteletadás is beletartozik a rendelkezés tárgyába: ahogyan elődeinknek „megértő, kritikai tiszteletadás-sal” tartozunk, a felsőbb-ség iránt is ugyanezt a magatartást kell tanúsítanunk (90. old.).

Ferencz Árpád tanulmánya – *Ne ölj!* *A hatodik parancsolat a magától értetődő és a magyarázatra szoruló imperatívusz-feszültségében* – a 6. parancsolatban a tiltott ölés egyik határesetével foglalkozik, az eutanáziával. A tanulmány bevezető áttekintéssel indul, és ezt a morális dilemma fogalmának meghatározása követi, majd olyan helyzeteket sorol fel, amelyek ebbe a kategóriába tartoznak. A tanulmány második részében olyan paradigmákról olvashatunk, amelyek erkölcsi dilemmahelyzetet teremtenek: szabadság, autonómia, méltóság, helyettség, haszon. A szerző arra hívja fel a figyelmet a tanulmány végén, hogy „egyetlen morális dilemmahelyzet sem kizárólagos; és az adott helyzetben hozott kontextuális döntéseink a maguk rendjén mindig egyéni döntések maradnak, a cselekedni – nem cselekedni dilemma fogságában, a bűn adósságával a vállainkon. A dilemmák az eutanázia kapcsán ugyan nem feloldhatók, de azok tudatosítása hozzájárulhat a humánusabban megélt életvégi döntések meghozatalához” (107–108. old.).

Sóhajda Levente *Lo tin'af* című tanulmánya egy teológiai sejtést mutat be, tudniillik azt, hogy a 7. parancsolat nem, vagy nem csupán a házasságtörést tiltja. A szerző azáltal ad tágabb értelmet a parancsolatnak, hogy a tiltást ekként értelmezi: a házasságtörtés kilépés az Isten és az ember közötti kapcsolatból. A kilépés pedig egyenlő a beolvadással, vagyis az Isten által szétválasztott dolgok összekötésével.

Kodácsy Tamás tanulmánya – *Ne loj!* – két érveléssel bizonyítja, hogy a 8. parancsolat az emberrablást tiltja. Az első érv a parancsolat apodiktikus jel-

legéből származik, a második pedig abból, hogy miképpen viszonyul a 10. parancsolathoz. A szerző azt hangsúlyozza, hogy a parancsolat alapján nemcsak a szó szerint értendő emberablást kell tiltottnak tekintenünk, hanem azokat a tetteket is, amelyek emberi léttől fosztják meg felebarátainkat. Kodácsy Tamás tehát amellettt érvel, hogy a 8. parancsolat nem a tulajdon, hanem a szabadság védelmezésére szólít fel.

Kókai Nagy Viktor tanulmánya (*Ne tanúskodj hamisan felebarátod ellen*) a 9. parancsolat hatástörténetével foglalkozik, pontosabban azzal, miképpen hatott ez az Újszövetség korában. A szerző előbb a Dekalógus, illetve a 9. parancsolat ószövetségi jelentőségét mutatja be. A második pontban azt tekinti át, hogy a korabeli zsidóság milyen értelmezési lehetőségeket látott a vizsgált parancsolat vonatkozásában. A szerző erre a következtetésre jut: a zsidóság számára fontos volt a káros hellenista hatások elleni védekezés, s ezért a törvények lényegét igyekezett megőrizni. Kókai Nagy Viktor értelmezésében ezért nem találkozunk a 9. parancsolat szó szerinti idézésével, csupán az arra irányuló tanításokkal, amelyekbe helyenként „belecsempésztek” hellenista eredetű törvényeket is. Ezzel pedig a tanítások nemzetek felett álló jellegét igyekeztek bizonyítani. A tanulmány harmadik pontja a hamis tanúskodás Újszövetségben fellelhető példáira tekint. A szerző végül megállapítja: a 9. parancsolat „mindenki számára ugyanazt jelentette” (147. old.).

Pecsuk Ottó tanulmányának a címe: *Pál apostol és a kívánság. A Róm*

7,7–12 mint a tizedik parancsolat és a bűneset exegézise. Ebben azt vizsgálja, hogy „Pál miként értelmezi a Róm 7,7–12 kapcsán a 10. parancsolatot és a bűneset történetét saját törvényfelfogása, szóteriológiája és antropológiája szempontjából” (165. old.). Első lépésben a szerző Pál apostol törvényekről alkotott nézeteit elemzi, majd a vizsgált szakasz kapcsolódási pontjait a korábbi levelekben (Gal, 1–2Kor), illetve a Római levélben. Végül a kortárs zsidó iratokat tekinti át, és arra keresi a választ, hogy azok miként vélekednek a kívánságról, s ez miben különbözik a keresztyén felfogástól.

A kötet utolsó tanulmányát Fekete Károly írta: *A Tízparancsolat üzenetei a Heidelbergi Káté szerint*. Üdvözlendő, hogy a szerkesztő éppen ilyen jellegű írással kívánta zárni a Dekalógus kérdéskörével foglalkozó tanulmányok sorát, ugyanis a kötet a Heidelbergi Káté születésének 450. évében jelent meg, s ezzel felhívja a figyelmet hit-

vallásunk fontosságára is. Az igen részletes, ötven oldalas tanulmány a Heidelbergi Káté Tízparancsolatról szóló kérdés-feleleteit gyűjti csokorba, illetve kommentálja azokat. A szerző alapos vizsgálódás után azt bizonyítja be, hogy a Tízparancsolat „dinamikus üzenetek füzére, mely a folyamatosan változó élethelyzetek között ma is útbaigazít” (221. old.).

Összegezve elmondhatjuk, hogy a kötet szerzői, akik Marjovszky Tibor előtt tisztelegtek, igényes, kreatív, újszerű és mindenki számára érdekes és értékes tanulmányokkal gazdagították a Tízparancsolat teológiai irodalmát. Az ünnepeltnek szánt ajándékuk nemcsak azoknak okozhat örömet, akik komolyan érdeklődnek a teológiai tudomány iránt, hanem mindenkinek, aki megérteni szeretné a zsidóság és a keresztyénség egyik alapdokumentumának tanítását.

Jeneiné Hurja Bettina Valéria